

УДК 398.341(477+478)".../20"
DOI 10.15407/nz2019.02.416

ЗВИЧАЇ, ПОВ'ЯЗАНІ З БУДІВНИЦТВОМ ЖИТЛА НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНСЬКО-МОЛДОВСЬКОГО ПОГРАНИЧЧЯ (НА МАТЕРІАЛАХ НАУКОВИХ ЕКСПЕДИЦІЙ)

Тетяна ФАЙНИК
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8446-4002>
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник,
Інститут народознавства
Національної академії наук України,
відділ етнології сучасності
проспект Свободи, 15, 79000, м. Львів, Україна
E-mail: t.faynyk@gmail.com

На основі зібраних під час експедицій обрядів і звичаїв, що збережені в народному будівництві, автор ставить перед собою мету вказати їх ідентичність у духовній культурі населення українських сіл пограниччя з духовною культурою всього українського народу. У своєму дослідженні ми використали історико-порівняльний метод та методи польової етнології. На основі матеріалів польових досліджень у межах українсько-молдовського пограниччя висвітлюються традиційно-народні періоди дохристиянського дійства та християнські священнодійства, пов'язані з будівництвом житла. Увагу акцентовано на помітній тенденції до зміцнення християнського елементу в будівельній обрядовості у наш час. Об'єктом дослідження є народне житлове будівництво українців прикордоння, а предметом — звичаї, обряди і вірування при його зведенні. Серед завдань, розв'язання яких сприятиме досягненню поставленої мети, є: встановити зв'язок між збереженими та діючими звичаями та обрядами пограниччя, ідентичності духовної культури населення українських сіл пограниччя з духовною культурою українців загалом; виявити стійкість дохристиянських та християнських звичаїв.

Ключові слова: пограниччя, традиції, вірування, звичаї, символи, будівництво, входини, освячення, християнство, молитва.

Tetyana FAYNYK

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8446-4002>
Candidate of Historical Sciences, Senior Researcher
Ethnology Institute of National Academy of Sciences of
Ukraine
15, Svobody Avenue, 79000, Lviv, Ukraine
e-mail: t.faynyk@gmail.com

TRADITIONS CONCERNING
HOUSING CONSTRUCTION
ON THE TERRITORY
OF UKRAINE-MOLDOVA BORDER
(On the basis of field research materials)

On the basis of rituals and traditions, collected during the expeditions and preserved in folk construction, the author sets himself the goal of indicating their identity in the spiritual culture of the Ukrainian villages of the border with the spiritual culture of the entire Ukrainian nation. We used the historical-comparative method and methods of field ethnography in our study. On the basis of field research materials within the boundaries of the Ukrainian-Moldovan border area, the traditional folk periods of the pre-Christian action and Christian sacred practices related to the construction of housing are highlighted.

Attention is accentuated on the marked tendency to strengthen the Christian element in the building traditions of our time. The object of the study is the people's residential construction of the Ukrainian borderland, and the subject — traditions, rituals and beliefs in its edification. The main task of this study is: to establish a connection between the preserved and existing traditions and rituals of the borderline, the identity of the spiritual culture of the Ukrainian villages along the borders with the spiritual culture of Ukrainians in general; to demonstrate resistance of the pre-Christian and Christian customs that led to the formation of ritual ceremonies. Construction of new housing has long been one of the most important events in the life of a peasant. People has linked their hopes to a new, happier life with their entrance to the new home. In the past, human life was largely dependent on nature. The struggle against the natural element, the desire to satisfy its various ways, thus ensuring the reliability and durability of the new home, the well-being of the owners are reflected in different beliefs, traditions and ordinances.

Based on the information obtained, one can conclude that traditional folk knowledge, traditions and rituals related to the construction of housing, reveal the outlook and spiritual life of the inhabitants of the Ukrainian-Moldovan borderland.

It can be stated that the rituals and traditions of the Ukrainian-Moldovan frontier, connected with the construction of housing, have been preserved and nowadays indicate the identity of the spiritual culture of the Ukrainian villages with the spiritual culture of the Ukrainian people in general. Christian traditions were more stable than the ancient pagan ones.

Keywords: border area, traditions, beliefs, customs, symbols, construction, ritual of entrance, consecration, Christianity, prayer.

Вступ. Одну з передумов подальшого розвитку будівельної культури в країні чи в конкретному регіоні становлять народні будівельні традиції. Особливе зацікавлення викликають традиції зведення житла, яке завжди було і залишається пріоритетним у будівельній справі. Будівельні традиції свідчать про важливість збереження духовних надбань нації, їх животворного впливу на подальший поступ в усіх сферах життєдіяльності народу, тому їх дослідження є актуальним і сьогодні.

У запропонованій статті на основі зібраних під час експедицій обрядів і звичаїв, що збережені в народному будівництві, автор ставить перед собою мету вказати їх ідентичність у духовній культурі населення українських сіл пограниччя з духовною культурою всього українського народу. *Об'єктом* дослідження є народне житлове будівництво українців прикордоння, а *предметом* — звичаї, обряди і вірування при його зведенні.

У минулому життя людини значною мірою залежало від природи. Із входом у новий дім селяни пов'язували свої надії на нове, щасливіше життя. Боротьба зі стихією, бажання найрізноманітнішими способами її задобрити, забезпечивши тим самим надійність та міцність нового житла, благополуччя господарів, знайшли відображення в різних віруваннях, звичаях та обрядах, отож будівництво нового житла здавна було однією з найважливіших подій у житті селянина.

У своєму дослідженні ми використали *історико-порівняльний метод та методи польової етнографії*: опитування, інтерв'ювання, спостереження та фотофіксація. Основою нашої роботи є польові матеріали автора, зібрані на території Одеської та Чернівецької областей України та республіки Молдова впродовж 2002—2005 рр.

Серед обрядових дій, пов'язаних із житлом, виділяються періодичні, коли житло або окремі його частини чи елементи входять до системи календарних або сімейних ритуалів, які мають канонізовану періодичність, натомість okazальний характер властивий обрядовим діям, які притаманні конкретним етапам будівельних процесів. Отож серед *завдань*, розв'язання яких сприятиме досягненню поставленої мети, є: встановлення зв'язку у збережених і діючих звичаях та обрядах пограниччя ідентичності духовної культури населення українських сіл пограниччя з ду-

ховною культурою українців загалом; виявити стійкість дохристиянських та християнських звичаїв, які зумовили формування будівельної обрядовості.

Основна частина. Щодо будівництва, то в досліджуваних районах великого значення ще й досі надається традиціям, особливо думці й підходам старих людей. Це, зокрема, стосується вибору місця під забудову. Радились зі старими людьми, «бо вони все знають, треба прислухатись до їх порад» [1, арк. 3]. Не годиться відступати від усталених поглядів старих людей на розмір хати: «Хотел муж у ширину 9 м, но свекор не разрешил. Только на 6 — такая мода была» — заявляє селянка [1, арк. 16]. Очевидно, справа не в моді, а в знанні, якого саме розміру ставити хати у цій місцевості, з огляду на характер поверхні, обігріву взимку і з урахуванням інших природних та господарських чинників. Навіть якщо під впливом зміни умов (вода відступала далі чи, навпаки, підступала до хати) місце забудови не виглядало аж надто зручним, порушувати традицію, якої дотримувалися старші люди, не наважувались: «Коли весною вода прибувала, то я вичерпувала її з маминої низенької хати..., але місце дала мені мама, то я й на ньому будувався сама» [2, арк. 21].

Загалом, як і скрізь в Україні, у цьому регіоні (на пограниччі з Румунією, Молдовою) одним із найважливіших моментів при підготовці до будівництва житла був вибір місця під забудову. При вирішенні питання про місце для нового житла враховувались його віддаленість від вулиці, рельєф садиби, орієнтація щодо сонця. Рано навесні господарі спостерігали за першими проталинами на майбутній садибі. Для нового житла намагались знайти таке місце, де вранці не буває роси, не ростуть дерева, особливо кущі бузини, терну і калини, які вказують на те, що в будинку буде волого. Не можна будуватись на межах, на роздоріжжях, на вигонах, пустирях. До реалістичних знань додавались елементи містики: не ставити будинок на місці, де була яма, нагромадження каменю чи болото. Не можна ставити житло на тому місці, де колись молотили («бо будуть чорти молотити» тощо).

Будівництво нового житла завжди було значною подією в житті, і люди не могли ігнорувати традиційних звичаїв та настанов, які йшли з глибини віків. Тісна взаємодія з природою, традиційне землеробсько-хліборобське господарювання диктували набір тих

предметів, які закріпилися в народній звичаєвості як традиційні символи життя, благополуччя, доброї долі. Одним із найпоширеніших символів у звичаєвості, пов'язаних із будівництвом житла, є жито. «На 4 кути (на місці, де планувалась майбутня хата) на ніч сипали по жмені жита. Якщо воно не розкидане, то місце хороше» [2, арк. 12, 31]. Ставили також на кутах майбутньої хати на ніч склянки з водою, вірячи в її очисну силу. Якщо за ніч кількість води хоч в одній зменшиться, склянки пересували, шукаючи інше, більш придатне місце.

Вдавалися і до ворожбитів, і вони казали, де краще будуватись. Коли в селі не було свого ворожбита чи ворожки, їх кликали з іншого села. Є цікаві розповіді про це. Наприклад, в одній з них розповідається, як відбувається це «ворожіння». Ворожка ночувала в господаря. «Вночі встала, походила по дідизні, а на ранок сказала, де можна будувати. Каже: «Ось тут можна, бо весело, а тут дуже мені млясно, спати хочеться, то ні» [42, арк. 28]. Ворожили на картах, на сірниках.

Однак, більшість із сучасних старих людей до цих ворожінь ставилася скептично: «Я у це не вірю, бо я Богобоязний. Але в тому щось таки є, я у тому сам переконався» [2, арк. 29].

З огляду на важливість будівництва житла для життя родини застосовували різні способи виявлення придатності місця для будівництва і умилоствлення духів Природи: «Кликали для вибору місця чоловіка з Кельменців. Самі потім сипали на чотири угли жито на ніч» [2, арк. 17].

Духовне у процесі будівництва займало не менше місце, ніж суто професійні проблеми. «Все з Богом робили». Будівництво житла на українсько-молдовському пограниччі, як і всій Україні, кожний його етап, супроводжувалось великою кількістю узвичаєних дійств, обрядів, ритуалів, пересторог і моральних табу.

У більшості звичаїв, які дійшли до наших днів, спостерігається поєднання дохристиянських дійств з християнськими священнодійствами: «Коли робили розмітку, на ніч сипали на 4 углах жито, а перед тим дехто просить батюшку освятити місце» [63, арк. 7]. Спостерігається яскраво виражена тенденція до дедалі більшої християнізації звичаєвості. Тепер майже повністю «коли збирається господар будуватися, піде перед тим до церкви» [42, арк. 30].

Освячення церквою супроводжує всі етапи будівництва житла. Якщо не присутній священик, то Боже благословення будівля опосередковано дістає через майстра, самих господарів. «Майстер перед початком будівництва стає на коліна, молиться і починає...» [2, арк. 19].

Хоча роль майстра в традиційній обрядовості на українсько-молдовському пограниччі є значною, однак його особі не надається такого магічного значення, як, наприклад, у Карпатах чи в Північному Поділлі. Очевидно, це пов'язано з тим, що в цих регіонах майстер мав справу з деревом і за народними уявленнями мав зв'язок з надприродними (що йшли з лісу) силами [5, с. 162—168].

«До приходу батюшки (на входини) самі хазяї кроплять свяченою водою хату, щоб вигнати нечисту силу» [2, арк. 41]. На входинах присутність священика обов'язкова, хоча у радянський час ця традиція була перервана. У с. Романівці на Чернівецьчині у новозбудовану хату «першим входить батюшка з хрестом» [2, арк. 20]. Скрізь вважають: щоб добре жити, то треба «посвятити хату». На «уводинах» до хати обов'язково присутній батюшка. У с. Рикшани на Чернівецьчині перед тим, як родина і запрошені увійдуть вперше в хату, «батюшка здвору у хату забиває дерев'яні кілочки (так вони і сидять у хаті весь час). А всередині робить хрестики олійом з сажею на стінах до схід сонця, читає молитви» [2, арк. 35; 3, арк. 9]. В інших селах роблять «посвященіє» з батюшкою і гостями. «Батюшка в углі чи управо від образу у кожній кімнаті воском кладе хрестик». «Як білу, — каже селянка, — то легенько його знімаю, а потім знову вішаю». Священик на стінах «ставить хрести свічкою» і в селі Міхалково [2, арк. 23; 3, арк. 13].

Взагалі на Чернівецьчині день входин в новозбудовану хату відзначається дуже врочисто. Ця подія включає елемент вшанування роду, пращурів, зв'язку поколінь. «Запрошують весь рід на обід. Печуть спеціальні калачі з пшеничної муки «пошану» кожному гостеві (30—60—100). Коли обід поїли, тоді дають калачі і всі моляться за померлих зі свого роду» [32, арк. 44]. Певна роль відводиться жінці як хоронительці і продовжувачці роду, а також дітям, яким належить започатковувати нове життя в будинку. У с. Васильково першою входить жінка, а в с. Грубно, що на Чернівецьчині, після посвячення

священиком новозбудованої хати першими можуть заходити діти [2, арк. 45, 50].

Віддається належне й старим членам родини. Часто першим у новозбудовану хату заходив «старший з роду». Після нього — священик, який освячував усі приміщення і ставив на стінах хрестики [93, арк. 9]. В інших місцевостях перше місце віддається матерям. Побутує такий звичай: «Кличуть маму (або іншу старшу родичку). Мама дає благословення. Дарує стіл і 4 калачі, які кладе на 4 його кути. Якщо немає стола, то просто дарує хліб і сіль» [4, арк. 20]. Часто першими входять «вінчальні батьки» (весільні батьки) з великими дарами, потім гості з подарунками. [4, арк. 37]. Подібне святкування має місце і в молдаван [4, арк. 54—55]. У селі Щербінці, що на Чернівеччині, є і такий звичай. «Господар іде сам до церкви, на спеціальний (може, той, на який кладуть хліб на парастас) столик клали на 4 угли калачі, свічки, жито і олію. Батюшка дає йому 4 посвячені калачі. Староста разом з господарем іде до хати і в 4 углах збиває їх, як оберег з чотирьох сторін світу. Звертає на себе увагу в цих звичаях наявність стола, який, з одного боку, символізує святість, з другого — достаток [4, арк. 39—40].

На Одещині теж урочисто святкували «заходни» в новий дім. Обов'язковою була гостина, «стіл». Наявність самого стола також символізує святість та достаток.

Тут, на Одещині, наявний елемент обдаровування: «Коли заходять гості, то в угол за дверима кидають гроші — хто скільки хоче. На дверях до комори («коморки») вшали: рушник, сорочку, тканину..., щоб усе велося в домі» [1, арк. 21]. Скоріше всього — це відголосок ритуалу принесення жертви з метою забезпечення добробуту в домі.

Елемент жертвоприношення під час будівництва нової хати та вселення в неї характерний як для Одещини, так і Чернівеччини, так і Карпат і інших регіонів України. Так, в с. Дунайське, що на Одещині, на початку будівництва у фундамент закопували гроші («золото») [1, арк. 6], у с. Червоноармійське цієї ж обл. на кутах фундаменту клали гроші, писали «поклонку», запишали в пляшку і, закупоривши її, закопували у фундамент [1, арк. 19]. На Чернівеччині на кути фундаменту господарі клали гроші, зерна жита; у 4 «вугли пуда» у вальку теж заліплювали гроші — «щоб велося хазяйство» [2, арк. 29].

Як в усіх українців, у цьому регіоні належне місце у звичаєвості відводиться хатньому порогу: «через поріг нічого не передається. Тільки якщо покійник мучить по ночах, то через поріг псові треба щось кинути із їжі». Свою роль відіграє поріг на прощальній вечірці перед відходом хлопця в армію. Хлопець розбиває о поріг тарілку і промовляє: «Як швидко ця тарілка розбилася, так щоб ця армія мені швидко пройшла» [2, арк. 33].

Так само тут селяни дотримувалися заборон на початок будівництва у певні дні. Не можна починати будівництва в понеділок, бо у майбутній хаті «усю нечисть зібрати». Не слід починати або слід переривати роботу у свята і присвятки. Так, у день Михайлового чуда (19 вересня) не можна нічого робити не лише на будові, але й по господарству, бо станеться щось лихе (можна впасти з дерева та ін.) [2, арк. 2].

На Одещині вірили, що все лихе з нової хати може забрати кіт, тому в хату першим пускали kota [1, арк. 20].

На Чернівеччині цього звичаю нема, однак котові відводилась тут певна роль: він, нібито, впливав на добрий стан печі в хаті. Жінці не можна топити кошенят, бо «піч не буде добра, хліб не буде рости і поганий буде» [2, арк. 34].

В традиційній атрибутиці, пов'язаній з будівельним процесом, виступає хрест або його зображення. Так, на Чернівеччині він завжди присутній у традиційній «квітці», що символізує завершення зведення крокв і покриття хати дахом. Тут часто «квітка» включає хрестик і букет квітів (обов'язковою квіткою є «васильок»), все це окроплюється свяченою водою [2, арк. 60]. У деяких селах на крокві ставиться тільки хрест. Поширений на цій території і такий звичай, коли до крокви прикріплюють хрест, рушник (ще й сорочку), квітку васильок, свічку («Так і годинами сидит») [4, арк. 24; 2, арк. 31].

Майстер, як центральна фігура будівництва, користується загальною пошаною. По закінченню будівництва господарі обдаровують їх рушником, калачем; дарують сорочку, дякують, частують.

Подібні або й навіть ідентичні звичаї щодо житлового будівництва для інших регіонів України. Зокрема, щодо вибору місця під забудову, аналогічні приписи є у жителів Поділля, такі, наприклад, як: «Обов'язково слідували, щоб хата не розділяла ділянку землі надвоє і щоб на місці, відведеному під

хату, не росло живе дерево, особливо груша, яка, за народним повір'ям, здатна надзвичайно жорстко помститись тій родині. Не можна було будуватись і там, де колись були хлів, стайня, смітник...» [5, с. 243].

На Поділлі так само при виборі місця під майбутню хату вдавались до ворожби. Показником і символом доброго життя родини в майбутньому будинку виступає на Поділлі жито. Крім звичаю насипати зерно жита по 4 кутах хати, що має будуватись, тут ще перед тим, при виборі місця під ймовірну хату, висівали жито. Якщо воно росло добре, то вважалося, що місце вибрано вдало [6, с. 244]. Так само при будівництві житла певна роль відводилась столу, хлібу, воді. Посередині майбутнього житла на столику (або стільці), застеленому рушником, ставили хрест (який потім при будівництві переносився на покутний стовп), хліб, сіль, залишали яку-небудь міру з водою, наповнену не до самого верху, щоб у подальшому було видно, прибуде чи убуде в ній води [6, с. 244]. Серед невдалих для початку будівництва днів тут також визначається понеділок. Багато із звичаїв та пересторог, що супроводжували вибір місця під забудову та початок будівництва, зустрічаємо в Карпатах (у бойків, лемків, гуцулів).

Подібна звичаєвість на Подільському пограниччі побутувала і в інших регіонах України [7, с. 33]. Присутня в районі українсько-молдавського та українсько-румунського пограниччя «будівельна» або «фундаментальна» жертва теж була присутня в інших регіонах України. Більше того, як вказують дослідники, обряд «будівельної» жертви у середні віки існував у більшості європейських народів [7, с. 4]. Особливе місце в обрядодіях, пов'язаних з житловим будівництвом, відводиться як у досліджуваному районі, так і в інших регіонах України. Цікава звичаєвість, пов'язана з майстром, зафіксована в Карпатському регіоні. На українсько-молдавському пограниччі, як в Україні взагалі, звичаїв, пов'язаних з вогнем, не зафіксовано. (Деякі звичаї з вогнем таки зафіксовані в болгарських селех досліджуваної території).

Повсюди в Україні у звичаєвості, пов'язаній з будівництвом житла, фігурує хрест. Хоча, на етапі «квітки», або «вінця» його місцезнаходження є різним у різних місцевостях. На Поділлі хрест із квітами майстер прибивав до сволака після закінчення

зведення стін і стелі [6, с. 246]. Іноді хрест вирізали на сволоці.

Серед атрибутів, що символізують «квітку», в подільських районах, крім рушника, скатертини, хустини, хліба-солі, фігурує кожух («щоб у домі було тепло»), у той час як в Кельменецькому р-ні на Чернівецьчині фігурує сорочка, яка, можливо, з одного боку вказує, що в цій будівлі живуть люди, а з іншого — виступає символом — побажанням доброго здоров'я людям, що тут живуть.

Багато спільного спостерігається у звичаях застосування спільної праці на будівництві житла (на території України — «толока», «допомоги», «займи», «вальце», «кагалок», «мащення», «зводи́ни», «клака»). У с. Романівці ми зафіксували звичай «кликати на клаку». Відбувається діалог гостя з господарем. Майбутній гість каже: «Проси мене на клаку». Господар запрошує: «Приходь до мене на клаку, а потім на обід» [2, арк. 22].

Колективні форми праці відомі всім народам світу. Цікаве припущення молдавського вченого Ю.В. Поповича про спільне походження назв колективної праці у багатьох європейських народів. Він вважає, що з латинським терміном «collосо» пов'язані назви «тлака», «аклакиті» у древніх сербів, «тлука» у болгар, «толока» в українців, «kalaka» в угорців і «клака» у молдаван і румунів [8, с. 38—39]. Отже, наведені вище поняття «клака», запозичене українцями Чернівецьчини у молдаван. Однак цілком очевидно, що в основі усіх цих назв знаходиться слово «коло» — круг. І пісні, виконувані людьми, об'єднаними общинним трудом, у західних українців називаються «коломийками», так само — танці, поширені в Карпатському регіоні. У класовому суспільстві звичай взаємодопомоги продовжував існувати в старій традиційній формі. У той же час почали з'являтися нові форми колективної праці і взаємодопомоги у прикордонних з Молдавією районах, як переважно на всій території в цілому, на толоку кликали у невеликі свята, вихідні дні і період після закінчення сільськогосподарських робіт [6, с. 244]. Учасники толоки приносили відра, заступи, вила і ін. Господарі пригощали їх сніданком, по закінченні роботи — обід. Роботу починали рано-вранці щоб після роботи і частування молодь мала час повеселитися. Для тих, хто першим приходив на толоку, на підвіконні хати стояли склянка свяченої води і цілушка хліба (часом за-

мість води ставили горілку) [2, арк. 27]. Чоловік пив воду, кусав цілушку і бажав господарям добра та щастя у новій хаті. Після закінчення роботи господаря та господиню кидали в заміс глини, потім купали в бочці з водою, після чого починалось традиційне частування з піснями, жартами, подекуди і з танцями. Дослідниками Поділля зафіксований і такий звичай. При остаточному завершенні будівництва нового житла на господарів накладали сплетені вінки і вели до річки купати, а якщо було холодно, то обливали водою біля хати [6, с. 248].

Слід зауважити, що проведення толоки при будівництві житла майже не зустрічається в місцевостях, де будівлі зводили виключно з дерева (більшість районів Карпат і частково Північного Поділля). У районах, де превалує глиняне будівництво, без толоки воно не обходиться.

Різниця між дохристиянською і християнською обрядовістю є не дуже чіткою. Еволюція релігійних уявлень була не повною зміною одних форм іншими, а накладанням нового на старе. Це можна прослідкувати на двох таких прикладах. Яскраво виражений дохристиянський характер носить звичай забивання дерев'яних коліків біля кожного рогу майбутнього житла, біля яких після заходу сонця, щоб ніхто не бачив, насипали зерна, жита або пшениці, що має місце на Поділлі і в багатьох інших регіонах України. Інший, християнський варіант, уже передбачає присутність у забитті цих кілків священика, до того ж — на іншому етапі будівництва (вже на входинах), як, наприклад, це відбувається на українсько-молдавському пограниччі, зокрема на Чернівеччині. В цьому обряді забиті священиком дерев'яні кілки символізують поєднання житла з чотирма сторонами світу. І все ж можна припустити, що в процесі вбивання вже в стіни вибудованого житла кілочків, що пов'язане з постукуванням, відбувається процес відлякування злих сил, що було притаманне дохристиянській обрядовості. Особливо яскраво відображений дохристиянський мотив відлякування і навіть нейтралізації дії злих сил у зафіксованому нами в с. Васильківка Сокирянського р-ну Чернівецької області: в одному з будинків забита дерев'яними кілками ціла одна стіна, хоча цей будинок збудований з лампачу [2, арк. 24].

Висновки. Окремі елементи обрядів упродовж ХХ ст. видозмінювались, часом цілком зникали, часом відновлювались, набували дещо іншого смисло-

вого значення. Найбільш стійко зберігаються, незважаючи на явну архаїчність, обряди, які в минулому мали магічне значення, наприклад будівельна жертва. Про збереження віри в магічну дію будівельної жертви може засвідчити, наприклад, факт, спостережений нами під час експедиції в українські села Північної Молдови. Так, в селі Яблона Глоденського р-ну в одному з новозбудованих жител зберігаються гроші, які, за традицією, клали нанашки в кути кімнати при входинах, хоча самі входини відбувались уже досить давно [4, арк. 55].

Не втрачає свого значення обряд виставлення «квітки». Її, як і колись, ніхто не знімає, поки вона не впаде сама. Останнім часом помітна тенденція до зміцнення християнського елементу в обрядовості, пов'язаній з житловим будівництвом. Наприклад, поряд з «квіткою» прибивається хрест.

На підставі здобутої інформації можна зробити *висновок*, що традиційні народні знання, звичаї, обряди, пов'язані з будівництвом житла, розкривають світогляд і духовне життя мешканців українсько-молдовського пограниччя. Адже зміни в духовному житті відбуваються набагато повільніше за зміни в матеріальному бутті.

Аналіз матеріалів про звичаї, обряди та повір'я, пов'язані з будівництвом народного житла у досліджуваному регіоні, дає підставу відзначити їх подібність серед українського населення з обрядами російських старообрядців, польського та молдавського населення даного ареалу, а також їх ідентичність з більшістю загальноукраїнських звичаїв, хоча окремі відмінності, як правило, мають місце скрізь.

Можна констатувати, що збережені і діючі нині на українсько-молдавському пограниччі обряди і звичаї, пов'язані з будівництвом житла, вказують на ідентичність духовної культури населення українських сіл з духовною культурою всього українського народу.

В умовах побуту мешканців пограниччя християнські звичаї виявилися у багатьох випадках більш стійкими, ніж древні язичницькі. З будовою нового житла світ для людини змінює свої обриси, в його структуру вводиться новий об'єкт, з яким якнайтісніше пов'язана родина. Тому головна турбота родини полягає в тому, щоб об'єкт був включений у навколишній світ у строгій відповідності до вже виробленої традиційної системи, правил його освоєння.

Список скорочень.

Архів ІН НАН України — Архів Інституту народознавства Національної академії наук України

1. *Архів ІН НАН України. Ф. 1. Матеріали експедицій.* Спр. 439. 34 арк. (Файник Т.М. Звіт про наукову експедицію на Одещину; 03.07 — 10.07.2002 р.).
2. *Архів ІН НАН України. Ф. 1. Матеріали експедицій.* Спр. 442. 62 арк. (Файник Т.М. Звіт про наукову експедицію на Чернівеччину; 12.09 — 22.09.2002 р.).
3. *Архів ІН НАН України. Ф. 1. Матеріали експедицій.* Спр. 471. 54 арк. (Файник Т.М. Звіт про наукову експедицію у Молдову; 12.07 — 26.07.2004 р.).
4. *Архів ІН НАН України. Ф. 1. Матеріали експедицій.* Спр. 472. 56 арк. (Файник Т.М. Звіт про наукову експедицію у Молдову; 5.08 — 20.08.2005 р.).
5. Файник Т. *Житло та довкілля: будівельні традиції українців Карпат.* Львів: Національна Академія Наук України Інститут Народознавства, 2007. 207 с.
6. Гребінь І. Обряди, пов'язані з будівництвом сільського житла. *Поділля: Історико-етнографічне дослідження.* Київ: Доля, 1994. С. 243—250.
7. Иванов П.В. Народные обычаи, поверья, приметы и загадки, относящиеся к малорусской хате. *Материалы для характеристики миросозерцания крестьянского населения Купянского уезда И.П. Харьковской губернии. Литературно-научное приложение к «Харьковскому Календарю» на 1889 годъ.* Харьков, 1889. Вып. III. С. 33—66.
8. Попович Ю.В. Из истории молдавской клаки. *Этнография и искусство Молдавии.* Кишинев, 1972. С. 38—39.

REFERENCES

- Fainyk, T. Report on the scientific expedition of Odessa region; 03.07—10.07.2002. In *The Archive of Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine.* Materials of expeditions. Exp. 439 [in Ukrainian].
- Fainyk, T. Report on the scientific expedition of Chernivtsi region; 12.07—22.07.2002. In *The Archive of Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine.* Materials of expeditions. Exp. 442 [in Ukrainian].
- Fainyk, T. Report on the scientific expedition of Moldova region; 12.07—26.07.2004. In *The Archive of Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine.* Materials of expeditions. Exp. 471 [in Ukrainian].
- Fainyk, T. Report on the scientific expedition of Moldova region; 5.08 — 20.08.2005. In *The Archive of Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine.* Materials of expeditions. Exp. 472 [in Ukrainian].
- Tetyana, Fainyk. (2007). *Habitation and environment: Building traditions of Ukrainians in Carpathians.* Lviv: National Academy of Sciences of Ukraine. Institute of Ethnology [in Ukrainian].
- Grebin, I. (1994). Rites related to the construction of rural housing. In *Podillya: Historical and ethnographic research* (Pp. 243—250). Kyiv: Dolia [in Ukrainian].
- Ivanov, P.V. (1889). Folk customs, beliefs, omens and riddles relating to the Little Russian hut. *Materials for the characteristics of the outlook of the peasant population of Kupyansk district.* In I.P. *Literary and scientific annexes to the «Kharkov Calendar» for 1889.* Issue III (Pp. 33—66). Kharkiv: Kharkov collection [in Russian].
- Popovich, Yu.V. (1972). From the history of Moldavian klaka. *Ethnography and art of Moldova* (Pp. 38—39). Kishyniv [in Russian].